

PREZENTĂRI DE FONDURI ȘI COLECȚII

Fondul personal I. G. Duca

CRISANTA PODĂREANU

La 30 decembrie 1933 cădea răpus de gloanțe legionare primul ministru al României, I. G. Duca, om politic remarcabil, cu simțul răspunderii și mult curaj. Născut la 20 decembrie 1879 în București, absolvent al Liceului „Sfântu Sava”, al Facultății de litere din București și al celei de drept din Paris, I. G. Duca se simte de tânăr atras de politică. Încă din perioada când se afla la Paris susținea conferințe despre situația internațională, în Cercul Studenților Români de la „Café Voltaire”.

După terminarea studiilor, este numit ajutor de judecător în ocolul Râmnicu Vâlcea, la recomandarea lui Ion, I. C. Brătianu, iar în 1907 intră în politică și candidează pentru Parlament pe listele Partidului Național Liberal. În 1914 devine ministrul instrucțiunii publice și cultelor. În anii neutralității este sfetnicul și legătura lui Ionel Brătianu cu diplomații aliați, fiind de față la semnarea tratatului cu puterile Antantei.

Începutul lungii guvernări liberale înseamnă pentru I. G. Duca preluarea portofoliului externelor, apoi pe cel al agriculturii și domeniilor. În noiembrie 1933 este numit președintele Consiliului de Miniștri și primul act politic pe care îl face este dizolvarea Gărzii de Fier¹, ceea ce a constituit cauza sfârșitului său tragic.

Fondul personal I. G. Duca este compus din 0,45 m.l. de documente originale, concepte, copii și fotocopii, elaborate între anii 1893 și 1970, în limbile română, franceză, engleză, maghiară și germană. Acestea atestă preocupările, poziția și implicarea lui I. G. Duca în evenimente de seamă din viața României. Iată, spre exemplu, lucrările de drept ale creatorului de fond, brevetele prin care i-au fost conferite ordine și medalii rusești, italiene, cehoslovace, arabe, grecești, japoneze, belgiene ș.a., adresele, rapoartele, scrisorile, cererile referitoare la cooperarea românească și băncile populare, al căror promotor și susținător a fost I. G. Duca.

Iată ce îi scria M. Popescu ministrului instrucțiunii, Duca: „Nu voi uita cu câtă căldură ați îmbrățișat chestiunea clădirilor de școale rurale. Începusem peste o mie de școale și dacă nu le-am terminat pe toate, cauza a fost începutul războiului. În timpul cât dv. ați fost ca ministru s-au completat dotațiile școalelor de tot genul, s-a dublat numărul cărților din cele două biblioteci: a corpului didactic și a elevilor secundari, s-au dotat în mod larg laboratoriile, care au adus așa de mari foloase; în timpul

¹ I.G. Duca, *Memorii*, București, 1992, p. V—XVI.

războiului și după război, s-au tipărit un mare număr de cărți pedagogice și științifice în Editura Casei Școalelor etc. Toate acestea au ieșit din marea dragoste ce întotdeauna ați purtat-o învățământului. De aceea, nu voi uita niciodată această epocă de progres pentru învățământ”².

Un dosar conține procesul verbal redactat în iunie 1919, în timpul ședinței Consiliului de Miniștri, care a avut loc la Palatul Cotroceni, la care s-a discutat dacă România trebuie să accepte sau nu condițiile impuse de Conferința de Pace de la Paris. „D-nul Victor Antonescu arată că în momentul de față două considerațiuni domină la Paris concepția Marilor Puteri față de statele mici: 1. că drepturile minorităților trebuie garantate, impuse de cei mari; 2. că pentru țările fără debușuri la mare trebuie create asemenea debușuri asigurând libertatea tranzitului prin țările vecine. De aici rezultă că Marile Puteri vor să supună țărilor mici și deci și României două servituți: una privitoare la drepturile minorităților și alta privitoare la dreptul de tranzit și la condițiile economice”³.

Unitatea arhivistică nr. 27 este conceptul declarației guvernului Ion I. C. Brătianu, din noiembrie 1918, după întoarcerea sa în București: „Chemați la guvern în împrejurări atât de însemnate pentru neamul românesc și continuând opera națională democratică a ministerului care ne-a precedat, credem de datoria noastră să afirmăm ținta ce urmărim: În politica externă guvernul, strâns legat de Aliații noștri, va urma politica care a călăuzit destinele României de la declanșarea războiului. El privește ca nule și inexistente toate actele ce s-au săvârșit după încheierea armistițiului și, răsămându-se pe tratatele încheiate cu Aliații, va lucra pentru deplina realizare a drepturilor neamului, sprijinite pe atâtea jertfe și exprimate cu hotărâre de toate ținuturile locuite de români”⁴.

O altă unitate arhivistică constă din scrisoarea lui I. G. Duca adresată generalului englez Greenley, referitoare la situația grea a României după primul război mondial, insuficientul sprijin acordat de Aliați, deși această țară era avanpostul luptei împotriva bolșevismului și revizionismului.

Importante sunt de asemenea notele lui Duca și scrisorile lui Nicolae Titulescu și Henry Catargi din anii 1928—1929 privind chestiunea optanților.

Între dosarele de politică externă menționăm notele lui I. G. Duca referitoare la politica Marii Britanii în Africa și războiul cu burii, notele relative la principiile de politică externă ale României, raportul ministrului la Roma, Alexandru Lahovary, privind poziția Italiei față de răspunsul Franței la nota germană pe marginea Pactului de Siguranță, rapoartele ministrului la Varșovia, N. Iacovaki, privind alianța româno-polonă și relațiile polono-ruse.

Dintre actele care atestă activitatea și rolul lui I. G. Duca în Partidul Național Liberal amintim proclamația guvernului liberal adresată muncitorilor în timpul tulburărilor din București, în 1918, manifestele electorale, listele cu candidații, cererile de înscriere în partid, memoriul lui Gheorghe Tătărescu din 1927 privind reorganizarea Partidului Națio-

² Arh. St. Buc., fond personal I.G. Duca, dosar 250.

³ Ibidem, dosar 50, f. 2.

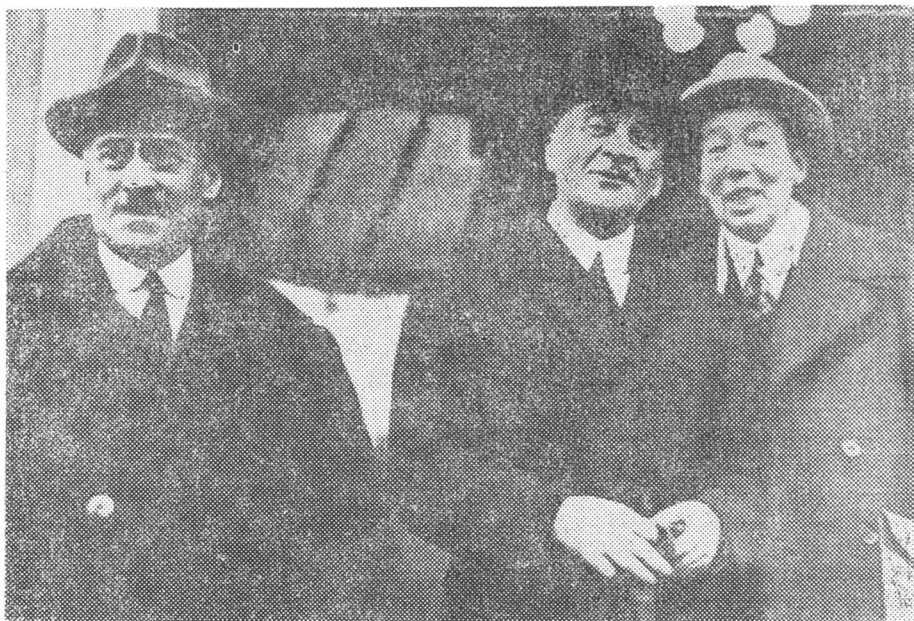
⁴ Ibidem, dosar 27.

I.G. D. ca – fotografie din tinerețe.

Pe un vapor francez.

La ieșirea din Palatul regal, împreună cu Iulia Maniu și Nicolae Titulescu (aprilie 1931).

nal Liberal, scrisorile de felicitări (între alții și de la comunitățile evrești) pentru alegerea ca președinte al Partidului Național Liberal.

Un loc însemnat îl dețin discursurile parlamentare ale oratorului I. G. Duca. Iată un fragment din discursul asupra proiectului Legii tocmelilor agricole: „Dar afară de aceste constatări erau și fapte care dovedeau gravitatea chestiunii, era sărăcia și exploatațiunea la care țărani erau supuși și pe care iarăși toți au constatat-o cu ocaziunea discuțiunii diferitelor legi de tocmeli agricole.

În această privință erau date cu totul semnificative, așa de pildă, progresele uimitoare și lugubre ale pelagrei. Acum câțiva ani dl. dr. Toma Ionescu afirma că la 1894 erau șase mii șapte sute de pelagroși; la 1898 numărul sporise la 40.000 și în 1905 erau de 150.000. Va să zică, în 11 ani numărul lor a ajuns de la 6.700 la 150.000.

Precum și datele de la recrutare, care dovedeau o îngrijorătoare degenerare fizică a neamului. Tot dl. profesor dr. Toma Ionescu constată, în cuvântarea sa, că erau improprii pentru serviciul militar în 1891 5%; la 1899, 9%, iar numărul amânaților ca improprii unui serviciu militar imediat era de 50% în 1905.

În fine, era ceva mai izbitor încă. La noi răscoalele și foametea erau endemice. De vreo 20 de ani am înaintat distribuind țăranilor cu o mână gloanțe și cu cealaltă porumb. Și, natural, că toate aceste lucruri nu puteau decât să ducă la catastrofă, la răscoalele acelea de jalnică amintire din primăvara trecută.

Aceste răscoale, d-lor, nu erau decât ultimul inel al unui lanț. Ele nu au putut să fie o lovitură de trăsnet într-un cer senin, decât pentru acei care nu și-au dat osteneala să ridice ochii până la cer. (Aplauze).

Din nenorocirea acestor răscoale a ieșit legea de față a tocmelilor agricole, care inaugurează o eră nouă în raporturile dintre proprietatea mare și dintre (sic!) țărănime. Legea aceasta are două mari merite. Primul ei merit este că dă țaranului posibilitatea să discute învoielile cu proprietarul, prin înființarea islazurilor comunale și al doilea mare merit al acestei legi este că distruge tipul acela de contracte agricole încălcite și sălbătice, fără seamăn în nici o parte a lumii”⁵.

Deși apără realizările guvernărilor liberale, vorbitorul nu ocolește relele societății românești: „Cu toate acestea este netăgăduit că subzistă în țară o adâncă nemulțumire, este netăgăduit că legătura sufletească dintre cei de sus și dintre (sic!) cei de jos nu s-a îndeplinit încă, că șanțul acela care există între clasele conducătoare și între (sic!) țărănime nu s-a acoperit și că temerile pentru un viitor liniștit și pentru o așezare temeinică a statului român nu s-au înlăturat toate. Se simte în țară că cadrul înlăuntrul căruia evoluează societatea românească a devenit prea îngust pentru nevoile și aspirațiunile poporului acesta. E o banalitate, dar trebuie repetată, fiindcă este un adevăr de care te izbești la fiecare pas. România de astăzi nu este România de acum câțiva ani. S-au ivit în ultimii ani o sumă de curențe sociale noi, s-au manifestat o mulțime de aspirațiuni care nu-și găsesc reprezentarea lor în actuala stare constituțională a României, altele păstrează o însemnătate care nu mai corespunde cu adevăratele lor puteri și din această pricină s-a creat o atmosferă de dezechilibru social, înlăuntrul căruia multe energii dispar, care face ca multe forțe sociale să cadă în rătăcirii periculoase care împiedică ca armonia dintre clase să se săvârșească, care paralizează neîncetat progresul, care împiedică continuitatea în lucrări dar îngăduie corupției să se întindă netulburată”⁶.

Răspunsurile la atacurile opoziției sunt bazate pe date concrete și cifre. Pentru a fi susținut și realizat votul universal și împrumutarea țăranilor din moșiile expropriate, Partidul Național Liberal era taxat drept partid de stânga. Unii chiar îl identificau cu Partidul Socialist. În 1910 Duca le răspunde acestora în Parlament: „Socialiștii nu voiesc să se mărească în România mica proprietate individuală pentru că ei știu foarte bine că în nici o țară ideile socialiste nu prind mai greu decât în țările în care marea majoritate a pământului este în mâinile țărânimii.

Ei știu că fiecare părticică de proprietate mică este un focar de conservare socială și de rezistență împotriva tendințelor de naționalizare a solului și a mijloacelor de producțiune. Dezvoltarea proprietății mici este cel mai puternic vrășmaș al idealului care îi însuflețește. Ceea ce voiește Partidul Socialist este ca să se ajungă cât mai curând la proletarizarea întregii noastre sătenimi, pentru ca din această proletarizare să se nască lupta de clasă cu tot cortegiul ei de uri, de mizerii, și pentru ca în învâlmășeala acestor ciocniri violente societatea capitalistă să se prăbușească cât mai repede și să se înalțe cu un ceas mai curând societatea socialistă pe care ei o visează”⁷.

⁵ Ibidem, dosar 14, f. 10—11.

⁶ Ibidem, f. 92.

⁷ Ibidem, f. 92.

Conceptul decretului-lege pentru reforma agrară în Ardeal, pentru unirea acestuia cu România și administrarea lui, scrisoarea în care, în 1918, Ion I. C. Brătianu și I. G. Duca îl roagă pe regele Ferdinand să semneze decretul, conceptul decretului-lege de exproprierea moșiilor, tabelul cu moșiile expropriate pe județe și regiuni, circularele privind constituirea obștilor de expropriere, de însămânțări și de stabilirea izlazurilor comunale, memoriul lui Barbu Catargi asupra situației țăranilor și politicii agrare sunt doar câteva dintre unitățile arhivistice care se referă la problema țărănească.

Discursurile lui I. G. Duca la înmormântarea unui Spiru Haret, a lui Vintilă Brătianu, a lui Alexandru Djuvara vădesc prețuirea pe care acesta o acorda înaintașilor și simțul datoriei de a le continua acțiunea de ridicare a poporului.

Corespondența sa relevă nume sonore ca: Nicolae Iorga, Victor Antonescu, Constantin Diamandi, Vintilă Brătianu, Nicolae Titulescu, Alexandrina Cantacuzino, Cella Delavrancea, V. G. Morțun, Constantin Stere, Maria Ventura, Henri Berthelot. Într-o asemenea scrisoare, Legația britanică la București îi face cunoscut, în 1925, lui I. G. Duca faptul că un spion sovietic a acționat nestingherit pe teritoriul României. Într-alta, Robert de Fleurs, ministrul Franței la București, își exprimă, în 1917, părerea că, dacă regele Ferdinand ar merge în tranșee pentru a-i încuraja pe soldați, așa cum a făcut-o regele Albert al Belgiei, combatanții ar avea un moral mai ridicat și rezultate mai bune. D. I. Ghica îi relatează lui I. G. Duca faptul că a făcut toate eforturile pentru a intensifica legăturile economice ale românilor cu semenii lor bogați din Salonic, dar a eșuat din cauza eternului defect al românilor, indolența.

Iarăși, N. Crețul(escu) vorbind despre strângerea rândurilor liberalilor și tipărirea unei gazete, conchide: „Eu sunt convins că fără să facem apel la ajutoare de la centru vom putea obține destule subscripții locale și, unii cu scrisul, alții cu munca, alții cu mici ajutoare bănești, putem alimenta focul dragostei adevărate de țară, pusă la grea încercare prin tendințele acelora ce vor să pescuiască în apă tulbure și să alimenteze bolșevismul latent din masele de jos, prin făgăduieli irealizabile, pentru a-și crea situații și simpatii momentane”⁸.

Pe lângă acestea, se mai află în fond ziare, tăieturi din ziare despre viața politică românească și asasinarea lui I. G. Duca, un portret politic schițat de Ion C. Stroescu și caricaturi.

În 1930, conștient probabil de riscul pe care îl comporta poziția sa socială, I. G. Duca își concepea testamentul, mai grijuliu cu averea spirituală decât cu cea materială: „Doresc ca fiul meu să distrugă toate actele și hârtiile ce se vor găsi după moartea mea și care nu vor prezenta un interes deosebit. De asemenea îl rog să publice, 15 ani după moartea mea, memoriile mele, făcându-le corecturile cuvenite, dacă nu cumva mor înainte de a le fi putut da forma cuvenită și definitivă”⁹.

⁸ Ibidem, dosar 126, f. 2.

⁹ Ibidem, dosar 258.